

Андрій Смирнов

МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ І ПРАВОСЛАВ'Я: ВІД ЕКУМЕНІЗМУ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ЄДНОСТІ

У статті аналізується ставлення митрополита Андрея Шептицького до Православної Церкви. Унійні проекти передбачалося реалізувати шляхом створення в Києві Українського Патріархату, який визнавав би примат Папи Римського, але був би цілком самостійний, зберігаючи літургійні традиції Церков візантійського обряду.

Ключові слова: *Андрей Шептицький, екуменізм, Православна Церква, Греко-Католицька Церква.*

У багатогранній діяльності визначного церковного, культурного і громадського діяча митрополита Андрея Шептицького центральне місце займала проблема єдності Церков, і пов'язана з нею екуменічна акція, якій він присвятив усе своє свідоме життя. Він з молодих літ готував себе, прагнув і вірив, що ця справа є його покликанням. Позиція А. Шептицького щодо православ'я ніколи не була викладена у цілісному вигляді, а розпорошена серед різних виступів, листів, документів. Митрополит був переконаний, що «релігійна єдність була би могутнім товчком в осягненні національної єдності» [9, с. 400].

Справа об'єднання православних українців, росіян і білорусів з Апостольською Столицею була головною спонукою для переходу Романа Шептицького на східний обряд. Він не переставав працювати для реалізації цієї мети до кінця свого життя. «Всі ми мусимо, – писав він у своєму посланні в 1940 р., – вважати працю для з'єдинення Церков за наш моральний обов'язок любові до Бога, що проявляється в християнській любові до ближнього, але також за один з найважливіших конституційних елементів нашого християнського патріотизму» [цит. за: 8, с. 37]. Як зазначає А. Жуковський, під час радянської окупації Галичини 1939 р. митрополит Андрей звертався до Папи Римського, щоб він його вибрав і призначив на смерть «за віру і єдність Церкви». Однак понтифік не дав свого благословення на мученицьку смерть визначного ієрарха Церкви [8, с. 37].

Початок діалогу з православними. Ідея повернення слов'янського Сходу в лоно Вселенської Церкви зародилася у майбутнього митрополита ще в молодому віці. В 1887 р. Шептицький відвідав Київ, побачив його святині, познайомився з українською громадою, був гостем професора Володимира Антоновича, який, як і він, порвав був з польською культурою й обрав українську ідентичність. Того ж року восени він відвідав Москву, де познайомився з релігійним філософом Володимиром Соловйовим, прихильником церковного об'єднання [11, с. 25-29].

24 березня 1888 р. Роман Шептицький побував на спеціальній аудієнції у папи Льва XIII, висловлюючи бажання стати василіянином, та поділився своїми планами щодо об'єднання Церков. Папа поставився прихильно до цих задумів і дав своє архіпастирське благословення [8, с. 38].

Митрополит Андрей Шептицький зумів реалізовувати свої унійні плани, коли з 1901 р. очолив Українську Греко-Католицьку Церкву (УГКЦ). Одночасно з титулом архієпископа Львівського він отримав звання єпископа Кам'янець-Подільського. Територія цієї єпархії, яка з 1807 р. належала до Галицької митрополії, знаходилася у складі Російської імперії. Тут унійна праця стала можливою щойно після революції 1905 р., коли в Росії було встановлено свободу совісті. Свої плани щодо організації Католицької Церкви на території Російської імперії митрополит представив папі Пієві X в першій половині 1907 р. Йшлося про висвячення священиків і єпископів у греко-католицькому обряді для православних Росії, на що папа дав згоду. Восени 1908 р. митрополит виїхав інкогніто на територію Російської імперії, де нав'язав контакти з прихильниками об'єднання й призначив о. Олексія Зерчанінова генеральним вікарієм Кам'янець-Подільської єпархії та душпастирем для католиків візантійського обряду в Росії. Папа Пієв X надав А. Шептицькому адміністративні повноваження на усю територію Російської імперії. Ці надзвичайні права були знову підтверджені папами Пієм X (у 1909, 1910 і 1914), Бенедиктом

XV і Пієм XI. Побоюючись російського уряду, ці повноваження трималися в таємниці й були відомими тільки папі й митрополитові [8, с. 38; 11, с. 106-111].

Окрім турботи про відродження в Росії Католицької Церкви візантійсько-слов'янської традиції, Шептицький наполегливо прагнув діалогу з представниками Російської Православної Церкви (РПЦ). Одним із найкращих прикладів цього пошуку взаємного зближення з православними може слугувати розпочате з ініціативи митрополита листування з єпископом Антонієм Храповицьким, який у той час очолював Волинську єпархію. Діалог провадився з 1903 по 1908 рр. Обидва ієрархи народилися в середині 1860-х рр. У 34 роки стали єпископами, згодом видатними діячами своїх Церков. Збереглося 18 листів. Для усіх цих послань характерною є взаємна ввічливість і принциповість. У них піднімалися такі проблеми:

- Відновлення патріархату в РПЦ.
- Очищення східного обряду.
- Італійські впливи у російському та українському церковному співі.
- Поняття прогресу в церковному і суспільному житті.
- Реагування на радикальні соціальні ідеології.
- Значення В. Соловйова для слов'ян.
- Сутність почитання серця Ісусового.
- Оцінка Берестейської унії.

Листування віддзеркалює два богословські світогляди: оптимістичний (Шептицький вірив у можливість християнської єдності) та песимістичний (Храповицький побоювався збільшення розколів). Владика Андрей не ставив перед собою завдання повернути єпископа Антонія на католицизм. Його метою був довірливий, чесний, відвертий діалог з православним ієрархом про єдність. Храповицький запропонував Шептицькому відвідати Почаїв, а останній радив йому завітати до Львова. В листі від 2 листопада 1903 р. владика Андрей писав: «Восточная Православная Церковь – это, по нашему, большая ветвь, отрезанная от материнского ствола Вселенской Церкви. Она самая истинная, самая благородная часть дерева». Він був переконаний, що в Православній Церкві залишилися ознаки святості Церкви, тому Католицька Церква ніколи не вважала її єретичною [9, с. 88-89].

Для популяризації духовних взаємин між Сходом і Заходом митрополит Шептицький ініціював у 1907 р. міжнародні зустрічі – з'їзди, присвячені плеканню ідеї з'єднання Церков, передусім представників слов'янських народів, католицького і православного віровизнань. Вони відбувалися у Велеграді в Моравії, відомому місійному осередку св. Кирила й Мефодія, в яких брали участь богослови і обговорювалися проблеми взаємопізнання та зближення між Церквами. До 1927 р. на цих з'їздах митрополит Андрей виголошував доповіді, а на деяких головував [3, с. 21; 8, с. 38-39].

Предтеча екуменізму. Генезу поглядів Львівського митрополита на єднання Церков, практичні кроки, які він робив для досягнення цієї мети проаналізував кардинал Любомир Гузар. На його думку, А. Шептицький завжди усвідомлював, що церковна унія не є рухом в один бік, тому підготовці католиків до церковного об'єднання він присвячував стільки ж часу, що й праці серед православних [6, с. 38].

У першій половині ХХ ст. у Римі віддавали перевагу індивідуальній унії на основі переконаності та добровільності. При цьому деякі богослови говорили про відвертий прозелітизм, спрямований на те, щоб повернути еліту на латинський обряд, а простий люд залишити на «гіршому» східному обряді. Ліберальніші католики погоджувалися дозволити охочим зберегти східний обряд [6, с. 40].

А. Шептицький був противником індивідуальної унії і вважав найефективнішим засобом екуменічної діяльності корпоративне/інституційне церковне об'єднання [4, с. 112]. Єдність з Римом повинні були відновити цілі церковні структури як такі за підтримки народу. Православні самі мають шукати возз'єднання з центром Католицької Церкви. Пізніше митрополит Шептицький дійшов висновку, що спочатку варто повертати не весь Схід, а тільки Україну. Ідеальними моделями були тривалі об'єднання серед маронітів, мелхітів, малабарів, румунів та вірмен. А. Шептицький вірив у велику роль ідей в історії, які мали призвести до зміцнення об'єднаних настроїв серед людей. Він, звичайно, не вживав терміну екуменізм і не був екуменістом у сенсі Другого Ватиканського Собору. Тому Л. Гузар справедливо називав його предтечею, провісником екуменізму [5; 6, с. 40-43, 48-49]. На жаль, більшість католиків розуміли унію як місію навернення схизматиків. Наприкінці життя Шептицького лише кілька осіб готові

були прийняти новаторську протоекуменічну ідею церковного об'єднання на основі взаємної рівності. Тоді екуменізм трактувався як поглинання однієї Церкви іншою (більшою). При цьому варто пам'ятати, що під возз'єднанням, прилученням, з'єдиненням, злукою А. Шептицький мав на увазі, «щоб розлучені східні повернулися до св[ятої] Римської Церкви» [9, с. 188].

Перші кроки митрополита Андрея у напрямку практичної реалізації його екуменічних задумів датуються 1904 роком. Він планував оселити в Білорусі селян-католиків східного обряду і показати приклад, що можна бути католиком і дотримуватися східного обряду [6, с. 35].

«Під час окупації Галичини російськими військами в 1914 р. митрополит Андрей виступив проти насильного запровадження Російської Православної Церкви, за що був заарештований і засланий спершу до Києва, а згодом в Росію: в Новгород, Курськ і Суздаль. Свій побут в неволі митрополит використав для спроби оформити Греко-Католицьку Церкву в Україні та Росії. Під час свого короткого перебування в Києві Шептицький висвятив о. Йосифа Боцяна, ректора Львівської духовної семінарії, на єпископа Луцького. Після звільнення в березні 1917 р. митрополит скликав у травні 1917 р. синод у Петрограді, на якому номінував о. Леоніда Фьодорова на свого екзарха на всю Росію, а для Білорусі й України призначено двох інших екзархів: для Наддніпрянщини о. Володимира Громницького екзархом, а генеральним вікарієм о. Михайла Цегельського. Новостворена структура греко-католицької Церкви на Сході проіснувала до приходу більшовицької влади, коли вона була зліквідована, як і всі інші Церкви», – писав А. Жуковський [8, с. 39]. Далі він спричинився до організації Російської Католицької Церкви, яка налічувала кілька сотень вірних і демонструвала можливість бути росіянином та католиком східного обряду водночас [6, с. 36].

Під час свого перебування в Росії та Україні в 1917 р. митрополит Шептицький зустрічався з українським громадянством, відвідував українські національні установи. Особливо тепло приймала його українська громада в Петрограді. У Києві він зустрічався з лідерами Української Центральної Ради. Навіть В. Винниченко, який спочатку з обережністю ставився до митрополита, згодом пропонував його кандидатуру на патріарха України. За гетьманату лідери автокефального руху обмірковували ідею створення патріархату, а кандидатом в очільники пропонували особу Андрея Шептицького. При цьому він висунув дві умови: 1) рішення має ухвалити церковний Собор; 2) патріархат перебуватиме в єдності з Римським Престолом [6, с. 36].

Повернувшись до Львова, навесні 1919 р. митрополит Андрей прихильно поставився до православних ієрархів Олексія Дородніцина, Антонія Храповицького та Євлогія Георгієвського. Він прийняв їх у своїх палатах і сприяв звільненню з польського ув'язнення [8, с. 39].

Справі релігійного з'єднання між Сходом і Заходом мали служити і навчально-освітні інституції. Заснована митрополитом у лютому 1928 р. Львівська богословська академія мала бути «підвалиною духового відродження нашого народу та приготування нашої св[ятої] Церкви до сповнення великої грядучої місії у Христовому винограднику на українській землі та серед народів Східної Європи...» [цит. за: 8, с. 40]. У 1939 р. був створений Український інститут церковного з'єдинення, метою якого було «привести нез'єдинених братів до єдності з Вселенською Католицькою Церквою» [9, с. 279].

На думку польської дослідниці М. Папежинської-Турек, у міжвоєнний період ставлення А. Шептицького до православ'я не було однозначним. З одного боку, в греко-католицькій пресі не друкувалися негативні матеріали про Православну Церкву, містилися інформації про драматичне становище Церкви в СРСР. З іншого боку, не висловлювалася позиція УГКЦ щодо правового статусу Православної Церкви в Польщі, дискримінаційної політики уряду. Щодо неунії, то спочатку Шептицький критично ставився до неї, а потім почав доводити, що між Католицькою Церквою східнослов'янського обряду і УГКЦ немає жодної різниці. На його погляд, це був один східний обряд, а тому контроль над новою унійною акцією мав перейти до УГКЦ [15, с. 184, 188].

У серпні 1938 р. великий резонанс мав пастирський лист львівського митрополита у справі переслідування Православної Церкви на Холмщині. Спочатку А. Шептицький підготував чернетку, яка сильно відрізнялася від того тексту, що був опублікований в газеті «Діло», а потім конфіскований. Як зазначає Л. Гентош, текст чернетки більш обтічний і завуальований. Остаточний варіант послання владика Андрей серйозно переробив, згадавши ватикано-польську угоду [4, с. 371-372].

У цьому листі, зверненому до свого духовенства, А. Шептицький зазначав: «Православна Церква покрита жалобою... Населення Холмщини зранене в найсвятіших й найблагородніших почуваннях. А всі з'єдинені з Вселенською Церквою восточні болюють над ударом, завданим

самому ділу з'єдинення» [9, с. 304]. Митрополит не звинувачував Ватикан чи польський уряд, не бачив логічного пояснення злочинним діям, а тому почав висувати конспірологічні теорії про таємних ворогів християнства. Антиправославну акцію А. Шептицький розглядав як пряму загрозу для своєї Церкви. Він вважав, що наступною жертвою репресивної національної політики Польщі могла стати УГКЦ [9, с. 305; 4, с. 373].

Спроби порозуміння в роки війни. Після встановлення радянської влади в Галичині митрополит Андрей використав можливість доступу до східних областей радянської України, щоб відновити унійну діяльність на цих теренах. Застосовуючи повноваження, надані йому папою Пієм Х та підтвержені його наступниками Бенедиктом XV і Пієм XI, митрополит Шептицький створив 9 жовтня 1939 р. чотири екзархати, які охоплювали територію усього Радянського Союзу. Наступного дня владики Андрей написав листа до папи Пія XII, в якому просив підтвердити повноваження, надані папою Пієм Х, і висвятити на єпископа о. Йосифа Сліпого як свого коад'ютора з правом успадкування влади. Через два тижні Конгрегація для Східної Церкви призначила Й. Сліпого коад'ютором і надала митрополитові нові надзвичайні повноваження [8, с. 41].

Початок німецько-радянської війни А. Шептицький прагнув використати для розширення унійної діяльності на Схід України. Для цього потрібно було скерувати групу духовенства на чолі з єпископом. «22 листопада 1941 р. папа затвердив екзархів і іменував Митрополита Андрея як делегата Апостольського Престолу. Однак папа не відважився задовольнити прохання митрополита, щоб висвятити декілька єпископів з-поміж навернених православних», – писав А. Жуковський [8, с. 42].

Обмеження впливу радянської влади і РПЦ, пожвавлення автокефального і визвольного рухів створювали, на думку А. Шептицького, умови для єднання греко-католиків і православних в Україні. Релігійне примирення розглядалося ним як перший крок до національної консолідації. «Ніколи від віків справа з'єдинення Церков не була такою життєвою квестією і такою пекучою проблемою та конечністю нашого національного життя, як саме тепер», – звертався митрополит до вірян [9, с. 333]. Щоправда плани Шептицького суперечили релігійній політиці німецької окупаційної адміністрації, яка обмежила діяльність УГКЦ територією Галичини [2, с. 18].

Безпосередньо українській православній спільноті були адресовані два основних послання владики Андрея: до православних архієреїв та віруючої інтелігенції. У пошуках шляхів релігійного і національного примирення митрополит оприлюднив 30 грудня 1941 р. «Лист до всіх високопреосвящених і преосвящених православних архієреїв в Україні і на українських землях», в якому закликав розпочати консультації щодо відновлення церковної єдності. На думку Е. Бистрицької, він був свідомий того, що ця справа вимагатиме значної кількості зустрічей, з'їздів, дискусій, місійної роботи серед населення, а головне – доброї волі з обох сторін [1, с. 48].

Відповіді, які отримав А. Шептицький, дещо розчарували його. Владика Іларіон Огієнко писав про невдало вибраний час і місійну працю греко-католиків на Холмщині, яка затьмарює міжцерковні відносини. Крім того, в попередніх листах він акцентував увагу на необхідності дерусифікації Української Православної Церкви і делатинізації УГКЦ як важливих передумов об'єднання. Архієпископ Краківський і Лемківський Палладій Видибіда-Руденко 1 березня 1942 р. зазначав: «З відома свого Кіріярха маю честь повідомити, що з боку Православної Церкви ми намагатимемось усунути всі перешкоди на шляху великої справи поєднання, що спиратиметься на повернення до стану перед офіційного у 16 в. розпаду Православної Української Церкви» [9, с. 412].

Лідер Автономної Православної Церкви митрополит Олексій Громадський розглядав пропозицію Шептицького в есхатологічній перспективі: «Таким чином, теоретично я цілком допускаю наше поєднання, бо ніщо не може перешкодити тому в думках, але практично це поєднання могло би здійснитися тільки тоді, коли не буде гріху і ушкодження людської природи» [9, с. 436].

Отже, запрошення до діалогу православні зрозуміли тільки як заклик до унії з Римом. «Відповіді випали такі негативні, що лише з доброю волею можна доглянути гадки, що все таки бодай якась порозуміння можливе», – писав А. Шептицький у наступному листі до православних ієрархів у березня 1942 р. Митрополит пояснив, що розуміє єдність як віддалену перспективу, якій передуватиме довготривалий процес пізнання один одного і порозуміння на основі взаємоповаги. Він пропонував поміркувати про «злуку православних віросповідань з гр[еко]-католицьким, при якому повставало б нове віросповідання зі злучених обох...» [9, с. 407]. Необхідно здолати взаємне відчуження, яке криється за стереотипами «схизма і схизматик», «псевдоправослав-

ний» або «віровідступлення від віри», «відпадення від церкви». Владика вважав, що об'єктивна і мирна дискусія між різними українськими віросповіданнями є основою для національного примирення, а в нових політичних умовах – патріотичним обов'язком православного і греко-католицького духовенства. Щоб заохотити православних до діалогу Шептицький переконував: «А що досвід навчив мене, що в мові, в якій йде про порозуміння поміж різними віросповіданнями, схильні люди бачити бажання, аби довести усі ті віросповідання до одного, – то на самому вступі заявляю, що **таке поєднання усіх укр[аїнських] віросповідань вважаю за неможливе** і навіть тоді, коли говоритиму про таке поєднання, то воно і в моїй думці і в моїх словах, чи намірах є лише теорією не до виконання» [9, с. 410].

Розчарований реакцією православних архієреїв, А. Шептицький вирішив заручитися підтримкою української інтелігенції. Він звернувся з подібними пропозиціями до низки провідних українських світських діячів, щоб цей заклик довести до широкої громадськості. Зокрема, у листі від 20 січня 1942 р. до «Високоповажного Добродія» С. Скрипника А. Шептицький запрошував його до співпраці у справі церковно-релігійного порозуміння між греко-католиками і православними. Митрополит бачив таку спідію у формі створення патріархату в Києві на чолі з православним архієреєм, «з'єднаним вселенською церквою, і наша ціла церковна провінція Галицька була б йому підчинена» [12, с. 134]. Цього листа, на думку Н. Стоколос, яка віднайшла і опублікувала епістолярій, С. Скрипник тоді не отримав. Однак німецький історик Ф. Гейер наводить слова С. Скрипника, який не міг не знати про ініціативи святоюрського владика: «Акція була передчасна і залишилася безрезультатною; постріл у повітря. Шептицький втратив багато зі свого авторитету. Він не знав України і вважав, що тут після більшовицького знищення залишилось вільне поле. Але так не було» [14, с. 179]. Православні не вірили у ширість митрополита і трактували його зусилля як замасковану спробу використання розходжень у послабленій радянською владою Церкві.

Найбільший резонанс серед громадськості викликав лист-звернення «До Української віруючої православної інтелігенції», датований 3 березня 1942 р. і через місяць опублікований у щоденній газеті «Краківські вісті». Святоюрський старець через поважний вік і хронічну хворобу відмовився від претензій на лідерство в майбутній об'єднаній Церкві. «Київський митрополит, – відзначав владика, – мусить бути вибраний із православних чи автокефальних архієреїв чи священників. Коли б він був з'єдинений із Вселенською Церквою, ми всі, греко-католики, підлягали б йому і я перший радо піддався б його верховній владі...» [9, с. 413]. Правдоподібно, найкращим кандидатом на цю посаду Шептицький вважав архієпископа Іларіона Огієнка, з яким він був давно знайомий і підтримував регулярне листування.

Митрополит переконував, що «поєднання із Вселенською Церквою не спричинює ніякої потреби відрікатися якого-небудь звичаю, передання чи обряду Православної Української Церкви» [9, с. 413]. У листі повідомлялося, що Римський Престол дозволив греко-католикам повернутися до літургійних традицій Київської Церкви XVI–XVII ст. При збереженні обрядових та національних особливостей для православних відкривався шлях налагодження зв'язків із західним християнським світом.

Варто зазначити, що реакція громадських кіл на це послання була переважно негативною, оскільки запрошення до діалогу більшість політичних діячів зрозуміли, як небезпеку нової унії [9, с. 415–418]. Митрополит був неприємно вражений таким трактуванням його ініціативи. У листі-відповіді до православної інтелігенції він виправдовувався, що мав на меті подолання взаємного відчуження, що склалося між православними і греко-католиками в силу політичних реалій впродовж століть. «У своїй писемі “До української віруючої православної інтелігенції” нічого більше не хотів я, як тільки такого зближення і взаємного пізнання. Бо його вважаю необхідним до досягнення національної єдності» [9, с. 422]. Разом із тим, А. Шептицький чіткіше сформулював попередню вимогу, щоб майбутній «київський патріархат прийняв вселенську віру, себто православ'я перших Вселенських Соборів доповнив рішеннями Вселенських Соборів від X ст. до найновіших часів» [9, с. 420].

Така постановка питання спонукала єпископів Православної Церкви в Генерал-Губернаторстві відповісти: «З радістю приймаємо до своєї Православної Церкви всіх наших братів греко-католиків» [10, с. 22; 7, с. 141]. Тим самим владика давали зрозуміти, що не підтримують екуменічні ініціативи А. Шептицького. Представники православної конфесійної історіографії, зокрема о. Тимофій Міненко, давали таку оцінку подіям: «Брак щирості і відвертості з боку українців католиків ясно виявлені у двох зверненнях митрополита Андрія Шептицького...», оби-

два заклики до православних в час Другої світової війни були одним з його унійних маневрів» [10, с. 17, 31]. Греко-католик Микола Чубатий вважав, що наприкінці життя у А. Шептицького переважав настрій розчарування і містицизму. Митрополит був переконаний, що ще не прийшов час релігійного поєднання, за яке потрібно було ревно молитися і навіть проливати мученицьку кров [13, с. 136].

16 квітня 1944 р. Львівський митрополит написав листа архієпископу Палладію, у якому висловлював побажання, «щоб ми усі з обох сторін сповняючи наші святі обов'язки служби Всевишньому Богові, з'єдналися в одно віросповідання, яке ми назвали б “вселенським православ'ям”, заховуючи в цій назві це значіння слова – “православ'я”, яке Ви йому даєте, бодай урядово і догматично, а слову “вселенське” – це значіння, яке ми йому даємо». Владика Палладій погоджувався, що «для добра наших вірних треба б нам належати до одного віросповідання». Він трактував усіх греко-католиків за православних (бо перед Богом вони є православні), а тому рекомендував своєму духовенству не відмовляти в сповіді та причасті тим вірянам, які цього попросять [14].

Обставини воєнного часу, роз'єднаність українського православ'я, зайнятого внутрішніми проблемами, егоїзм окремих релігійних і громадських діячів, підкреслює Е. Бистрицька, не дозволили досягнути вагомих практичних результатів у справі церковної єдності [1, с. 54-55]. Для сучасників цей задум був надто абстрактним, утопічним і нереальним. Православна інтелігенція вважала, що легше меншості (греко-католицькій) перейти на православ'я, ніж православним на унію. У Ватикані особисту ініціативу А. Шептицького «зустрічали радше із зацікавленням, аніж із підтримкою» [2, с. 22]. Діалог між ієрархами був ускладнений поділом українських земель між різними окупаційними зонами, де був установлений жорстокий нацистський режим. У Берліні трактували екуменічну діяльність митрополита Шептицького як націоналістичну. Німецька адміністрація заборонила висвітлювати в пресі події, пов'язані з об'єднанням греко-католицької і православної Церков.

Підсумовуючи аналіз екуменічних зусиль А. Шептицького, варто зазначити, що на початку він мріяв про приєднання до Римського Престолу всього Сходу, від Збруча до Камчатки. Спроба залучити Росію до унійних планів не сприяла зближенню обох українських Церков, тому під час Другої світової війни митрополит вирішив обмежитися Україною. Досягнення церковної єдності А. Шептицький тісно пов'язував з актуальною на той час загальнонаціональною і політичною єдністю. Унійні проекти передбачалося реалізувати шляхом створення в Києві українського патріархату, який визнавав би примат Папи Римського, але був би цілком самостійний, зберігаючи літургійні традиції Церков візантійського обряду. А. Шептицький був першопрохідцем із широким баченням, здатним подолати вузькі часові та географічні межі, бачити дійсність у перспективі історичних процесів.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бистрицька Е. Українське православ'я та екуменічна діяльність митрополита Андрія Шептицького в роки Другої світової війни. *Українське релігієзнавство*. 2002. № 23. С. 45-55.
2. Боляновський А. Між християнською мораллю і нелюдським злом (реакція Митрополита Андрія Шептицького на окупаційну політику націонал-соціалістичної Німеччини в Галичині у 1941–1944 рр.: від формальної лояльності до критики і протестів). *Друга світова війна та долі мирного населення у Східній Європі*. Київ, 2016. С. 7-70.
3. Вавжонек М. Екуменічна діяльність митрополита Андрія Шептицького в Україні та Росії. Рим, 2006. 229 с.
4. Гентош Л. Митрополит Шептицький: 1923–1939. Випробування ідеалів. Львів, 2015. 596 с.
5. Гузар Л. Андрей Шептицький митрополит Галицький (1901–1944) провісник екуменізму. Вид. 2-ге. Жовква, 2015. 495 с.
6. Гузар Л. Митрополит Андрей Шептицький та екуменізм. *Богословія*. Т. 65. Кн. 1-4. С. 34-51.
7. Дорошенко В. Митрополит А. Шептицький і об'єднання Церкво. *Логос*. 1955. Т. 6. С. 137–143.
8. Жуковський А. Митрополит Андрей Шептицький і православ'я. *Науковий Збірник Українського Вільного Університету*. Мюнхен, 1992. Т. 15. С. 37-57.
9. Митрополит Андрей Шептицький. Життя і діяльність: в 3 т. Львів, 1995. Т. 1: Церква і церковна єдність: документи і матеріали. 1899–1944. 524 с.
10. Міненко Т. Відповідь православних українців на заклик митрополита Андрія Шептицького в 1941–1942 роках до поєднання Українських Церков. Вінніпег, 1985. 32 с.
11. Сергійчук В. Українські державники: Андрей Шептицький. Київ, 2015. 440 с.

12. Смирнов А. Мстислав (Скрипник): громадсько-політичний і церковний діяч. 1930–1944. Київ, 2008. 326 с.
13. Чубатий М. Митрополит Андрей та православний світ. *Логос*. 1955. Т. 6. С. 123–136.
14. Heyer F. Die Orthodoxe Kirche in der Ukraine: von 1917 bis 1945. Köln-Braunsfeld, 1953. 259 s.
15. Papierzyńska-Turek M. Metropolita Andrzej Szeptycki wobec prawosławia, 1918–1939. *Metropolita Andrzej Szeptycki: studia i materiały*. Kraków, 1994. S. 181-189.
16. University of Alberta Archives, Accession 2011-27 (Minenko Collection), box 3, item 103.

Стаття надійшла до редколегії 04.02.2017.

Андрей Смирнов

МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ ШЕПТИЦКИЙ И ПРАВОСЛАВИЕ: ОТ ЭКУМЕНИЗМА К НАЦИОНАЛЬНОМУ ЕДИНСТВУ

В статье анализируется отношение митрополита Андрея Шептицкого к Православной Церкви. Униейные проекты предполагалось реализовать путем создания в Киеве украинского патриархата, который признавал бы примат Папы Римского, но был бы вполне самостоятельным, сохраняя литургические традиции Церквей византийского обряда.

Ключевые слова: Андрей Шептицкий, экуменизм, Православная Церковь, Греко-Католическая Церковь.

Andrii Smyrnov

METROPOLITAN ANDREI SHEPTYTSKY AND ORTHODOXY: FROM ECUMENISM TO NATIONAL UNITY

The article deals with the ecumenical activity of the Metropolitan Andrei Sheptytsky, whose life was spent seeking unity between the Catholics and the Orthodox. It is known that during his many-year service as a pastor, the hierarch met personally and actively corresponded with many of the Orthodox clergy and secular people of different jurisdictions. Metropolitan Sheptytsky's prestige was enhanced in 1938 when he condemned the Polish government's persecution of Orthodox believers and destruction of Orthodox churches in the Kholm region and Volhynia. Special attention is given to the personal initiatives of Metropolitan as to the establishment of communication and opinion exchange with representatives of the Orthodox hierarchy and intellectuals during the Second World War. Andrei Sheptytsky becomes an annunciator of modern ecumenism.

Key words: Andrei Sheptytsky, ecumenism, Orthodox Church, Greek Catholic Church.